

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

WWW.LU.LV/VDKKOMISIJA

ZIŅAS

Sākums > Ziņas

Linards Muciņš: Nošaušana sevišķā kārtībā - PSRS noziegums pret ius cogens normām. Liepājas «Zilā brīnuma» piemērs.

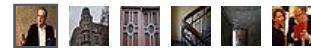
LPSR VDK zinātniskās izpētes komisija
21.11.2017

Publicējam bijušā Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja, Augstākās padomes deputāta, advokāta, doktoranta Mg. iur. Linarda Muciņa pētījuma apskatu par asiņainu PSRS okupācijas režīma čekistu noziegumu Liepājā. Gan Zilajā brīnumā, gan ielas pretējā pusē pa diagonāli esošajā namā 1940. gadā iemītinājās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) okupācijas represīvā iestāde – Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) iekšlietu tautas komisariāts (leTK). Linards Muciņš arī skaidrojis atbildīgos par šo noziegumu pret starptautisko tiesību imperatīvajām normām bez noilguma. Apskata zinātniskā redaktore Dr. iur. Kristīne Jarinovska.

Ar pētījuma apskatu *.pdf datnes veidā var iepazīties šeit. Plašāka informācija Mg. iur. Linards Muciņš, +37129206620, Dr. iur. Kristīne Jarinovska, kristine.jarinovska@lu.lv, +37129777788.

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas pētnieks, advokāts, M. iur. Linards Muciņš, juridiskās zinātnes doktorants 2016. gada starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Lielais Brālis Tevi Vēro: VDK un tās piesegstruktūras". Kristīnes Lindbergas foto.

Zilā brīnuma lietas raksturojums

Arhitektūras vēsturnieks Dr. habil. arch. Jānis Krastiņš (1943) savā grāmatā *Liepāja. Jūgendstila arhitektūra* raksta, ka Liepājas kara ostai bija piešķirts cietokšņa statuss, tādēļ Liepājā līdz tā atcelšanai 1908. gadā bija noliegta tādu namu celtniecība, kas ir augstāki par diviem stāviem. Zūdot minētajam ierobežojumam, pilsētā sāka celt daudzstāvu namus.[1] Šo namu vidū izcēlās divi augsti jūgendstila nami, ko liepājnieki iesauca par brīnumiem. Zili krāsoto piecstāvu namu Republikas ielā 19, kurš atrodas uz Republikas un Toma ielas stūra un kurš celts pēc arhitekta Paula Kampes (1885–1960) ieceres, nodēvēja par *Zilo brīnumu*,[2] bet Semjona Kļepečina (1855–1929) celto sešstāvu namu Baznīcas ielā 18[3] – par *Pelēko brīnumu*.[4]

Atmodai sākoties, Liepājā kļuva par tradīciju zīmīgos datumos sākt gājienu ar piemiņas brīdi pie namiem Republikas un Miķeļa Būkas (tagad Toma) ielu krustojumā.[5] Tam par iemeslu kalpoja tas, ka gan *Zilajā brīnumā*, gan ielas pretējā pusē pa diagonāli esošajā namā 1940. gadā iemītinājās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) okupācijas represīvā iestāde – Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) iekšlietu tautas komisariāts (leTK). 1941. gada 3. aprīlī leTK sadaloties, *Zilajā brīnumā*, bijušajā Savstarpējās apdrošināšanas biedrības *Zeme* telpās palika LPSR leTK, bet pretī, Toma ielā 36 – LPSR Valsts drošības tautas komisariāts (VDTK). *Zilā brīnuma* pagrabā iekšlietu tautas komisāra Alfonas Novika (1908–1996) vadītā okupācijas varas represīvā iestāde iekārtoja kameras. Notikumi, kas risinājās šajās kamerās un *Zilajā brīnumā* kopumā PSRS okupācijas laikā, atklājās 1941. gada 29. jūnijā, kad nacionālsociālistiskās Vācijas armija pilnībā ieņēma Liepāju.

Zilā brīnuma kameras atstāja pieci dzīvi palikušie "asinsdzīru" liecinieki. Kamerās bija atrastas astoņpadsmit nošauto cilvēku mirstīgās atliekas, kuru personību noskaidrošanā piedalījās liels skaits liepājnieku. Skats, kas pavērsās viņu acīm, redzams fotogrāfijās. Reprodukcijas apskatāmas grāmatā *Baigais gads*[6], bet oriģināli šobrīd redzami Liepājas muzeja nodalās *Liepāja okupāciju režīmos* (Klāva Ukstiņa ielā 7/9) ekspozīcijā.[7] Saglabājušās arī fiksētas mutvārds dotās liecības. Lai gan ir noskaidrota lielākā daļa kamerās atrasto mirstīgo atlieku personības, 1941. gada 27. jūnijā notikušo nonāvēšanu apstākļi, kā arī par to tieši atbildīgās personas, tomēr daudzi jautājumi joprojām ir neatbildēti.

Viens no pieciem dzīvi palikušiem upuriem, kurš vēl divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā bija dzīvs un dzīvoja Liepājā, Ādolfo Dzintarnieks (dzimis 1921. gadā)[8] atcerējās:

"[...] līdz pienāca piektdienas [27. jūnija] rīts. Pulkstens bija apm. 3, kad mūs no lielās kameras izsauca citā mazākā kamerā, kur bija ievietotas sievietes. Nepagāja dažas sekundes, kad kameras durvis parādījās miliču niknās sejas. Izsauca manu vārdu. Izejot no kameras, man pavēlēja iet atpakaļ lielajā kamerā, kur ieraudzīju pie sienas divus miličus ar pistolēm rokās. Kad atskanēja uz mani mērķēti divi revolvera šāvienī, pakritu un paliku guļot. Kāds no miličiem pienāca pie manis, paņēma aiz kājas un pievilka pie malas. Tad sekoja citu kamerā iesaukto apšaušana, starp kuriem bija arī sievietes. Tās sakrita man virsū. Pēc tam vēl otru reizi miliči ar kabatas lampionu pārstaigāja kameru, un tiem, kas vēl kustējās un nāves mokās raustījās, raidīja revolvera šāvienus. Manīju, ka kāda lode man iestrēg gurnā. Tad kameras durvis tika noslēgtas un asinsdzīres turpinājās citās kamerās, kur atskanēja sieviešu izmisuma kliedzieni." [9]

Ā. Dzintarnieks norādīja, ka šāvuši ar naganēm[10]; savu izglābšanos autoram skaidroja ar to, ka, lai gan šāvēji bijuši Liepājas pilsētas miliči, tomēr, acimredzot, nebūdami profesionāli bendes, viņam vēltītās pirmās divas lodes skarus tikai apgērbu vēdera daļā, kādēļ viņš palicis dzīvs.[11] Ā. Dzintarnieka atmiņas fiksētas arī Rīgas kinostudijas kinodokumentālistu nofilmētā lentā.[12]

Izdzīvojušais Latvijas Republikas armijas atvaļinātais kapteinis Žanis Kāns (1903–1943) liecināja sekojošo:

"Apcietinātos kamerās bieži mainīja. Dažus veda ārā, citus iekšā, pārmainīja no vienas kameras otrā u. t. t. Tā pienāca piektdienas rīts. Pulkstens varēja būt apm. 3, ko vērojām pēc vājās rīta gaismas. Pēkšņi izdzirdām pagrabā smagus soļus. Mūsu kameras durvis parādījās miliču niknās sejas. Kāds no mūsu bendēm skatījās papīra lapā un izsauca apcietināto vārdus. Pirmo izsauca Vilbrantu, meklēja arī Dzintarnieku. Kurū no kameras izsauca, to turpat koridorā nošāva. Šķiet, šis «sports» miličiem likās par garlaicīgu. Pēkšņi mūsu kameras durvis atvērās pilnīgi un tanis redzējām pret mūsu galvām vērstus pistoļus stobrus. Miliči šāva kā ārpriēgi. Pagrabā atskanēja mirēju vaimanas. Uz grīdas nāves agonijā asins peļķēs raustījās nobendēto miesas. Pēc pirmiem

šāvieniem tūlīt metos pie zemes un izlikos miris. Man sakrita virsū vairāki līķi, bet pats paliku neievainots. Uz līķu kaudzes vēl iegrūda dažus no blakus kamerām un nošāva.”[13]

Liepājnieki atpazīna gandrīz visus nošautos, kas ļāva tos apbedīt, tomēr palika arī nezināmie, par ko liecina tas, ka laikrakstā *Kurzemes Vārds* minēti tikai 13 no pavisam 18 nošauto vārdiem. Lai precizētu nošauto personības un sniegtu objektīvu priekšstatu par katru, bija jāveic pētījums. Rezultātā autors noskaidroja, ka Latvijas Nacionālajā arhīvā saglabājusies virkne dokumentu, kas ļauj ieskicēt upuru vaibstus un personības izpausmes, noskaidrot viņu ģimenes, kā arī izvīzīt versijas par aresta iemesliem, par to, kas deva pavēli viņus nonāvēt, kas un kāpēc izpildīja pavēli un, visbeidzot, sniegt novērtējumu šādai rīcībai. Piemēram, arhīvā pieejamās Latvijas Republikas pilsoņu pasēs un dažādu organizāciju, institūciju un uzņēmumu veidotās personu lietas sniedz vērtīgu materiālu. Piemēram, noskaidrojās, ka rūpnīcā Sarkanais metalurģis[14] bija strādājis Alfrēds Holcmanis un Ernests Briķis, kur viņiem PSRS okupācijas vara bija izveidojusi apjomīgas personas lietas, kas sniedz informāciju par ārzemju braucieniem, satur atbildes, kas ietvertas aptaujas lapā ar 32 jautājumiem un kas attiecīgi raksturo dažādos veidos konkrēto personību, turpat pieejama attiecīgās personas autobiogrāfija un foto.[15] Par Albertu Kalvi sniedz informāciju viņa personas lieta Latvijas Universitātes dokumentu klāstā, bet par Jāzepu Keiselī – policista dienesta lieta. Pat ārzemju pasēs kā Franciska Jacīno gadījumā sniedz vērtīgu informāciju par personības noskaidrošanā.[16]

Šobrīd konstatēti sekojoši 18 upuri.

Alfrēds Holcmanis, Roberta dēls, dzimis 1914. gada 16. janvārī Kamsētā, Sibīrijā, kur par sodu 1908. gadā izsūtīti viņa vecāki, latvietis, *Sarkanā metalurģa* kantorists (noliktavas pārzinis), sportists, futbolists.[17] dzīvoja Brīvzemnieka ielā 10, dzīvoklī 3, beidzis divas klases Jelgavas ģimnāzijā, dienējis Jātnieku pulkā (1936–1937), dižkareivis. Tēvs 1919. gadā dienējis Imantas pulkā, bet tēva māsa Matilde Zbeling, Viļa meita, precējusies un tobrīd dzīvoja Berlīnē, Vācijā.[18]

Ernests Briķis, Ādama dēls, dzimis 1910. gada 29. augustā Kuldīgas apriņķa Kuldīgas pagastā, latvietis, *Sarkanā metalurģa* kalpotājs, tehniķis, dzīvoja Loču ielā 5, dzīvoklī 1, arī Tosmares ielā 6, dzīvoklī 5, beidzis Liepājas Valsts tehnikumu, precējies, sieva Briķis (dzimusi Svilpe) Vera, Pāvila meita – krieviete, mājsaimniece. Dienējis Bruņoto vilcienu pulkā, kaprālis, pirms tam strādājis par atslēdznieku Liepājas cukurfabrikā, Liepājas Valsts dzelzceļa darbnīcās par atslēdznieku un brigadieru, pratis vācu valodu, bijis aizsargs Bruņoto vilcienu aizsargu pulkā. *Sarkanā metalurģa* personas lietā esošajā Iesniegumā rakstījis:

“1940. gada jūlijā mani kā bijušo aizsargu atlaida no darba Dzelzceļa darbnīcās.”

Rezolūcijā uz attiecīgā iesnieguma lasām:

“1940. gada 12. decembrī. Kā bijušais aizsargs nevēlams. SM [*Sarkanā metalurģa*] strādnieku] komit[ēja]. I. Skulte.”

Atbrīvošanas no darba zīmē 1941. gada augustā ierakstīts, ka atlaišanas iemesls – pazudis.[19]

Alberts Kalve (dzimis Vinčels), Jāņa dēls, dzimis 1907. gada 29. decembrī Maskavā, tur apmeklējis Pētera un Pāvila ģimnāzijas reālnodaļas pirmās klases, 1920. gadā ieradies Latvijā, Rīgā, 1927. gadā absolvējis Rīgas pilsētas vācu vidusskolas latīņu nodaļu, bijušais Liepājas apgabaltiesas virsprokurors, augstāko izglītību ieguvis, absolvējot Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes tiesību zinātņu nodaļu, bija studentu korporācijas *Beveronija* biedrs, dzīvoja Kr. Barona ielā 19. 1940. gada maijā mainījis uzvārdu no Vinčels uz Kalve, par ko Liepājas policijas prefekts J. Eberts un sekretārs E. Sproģis 1940. gada 11. maijā paziņojuši Rīgas prefektūrai, jo Rīgā izdotās pasēs vietā Liepājā izdota jauna pase.[20]

Francisks Jacīno, Franciska dēls, dzimis 1905. gadā Ventspilī, vācietis, PSRS Jūras kara flotes tautas komisariāta rūpnīcas *Tosmare* (agrāk Kara ostas darbnīcu) inženieris, dzīvoja Liepājā, Kr. Valdemāra ielā 18 kopā ar māti, ieguva augstākā izglītība. Arhīvā saglabājušās trīs ārzemju pasēs, pilnas ar dažādu valstu spiedogiem sakarā ar biežu ceļošanu pa Eiropu, ielākoties Poliju, Vāciju un Franciju. Pase Nr. 003075 izdota 1934. gada 16. jūlijā, derīga (pagarināta) līdz 1935. gada 15. septembrim; pase Nr. 002559L izdota 1935. gada 4. septembrī, derīga (pagarināta) līdz 1937. gada 7. martam; pase Nr. 004480K izdota 1936. gada 11. decembrī, derīga (pagarināta) līdz 1939. gada 11. decembrim, nav derīga ceļošanai uz Spāniju. Dzīves vietas adreses: 1937. gadā – Rīgā, Kr. Valdemāra ielā 71, dzīvoklī 18; 1938. gadā – Liepājā, Zāļu ielā 42, Rīgā, Salamandra ielā 1, dzīvoklī 21; 1939. gadā – Rīgā, Skolas ielā 22, dzīvoklī 1s.[21]

Melānija Jacīno, tēva vārds nezināms, dzimusi 1884. gada 15. novembrī, atraitne, mājsaimniece, dzīvoja Liepājā, Kr. Valdemāra ielā 18, vāciete.[22] Franciska Jacīno māte.

Francis (arī Frans-Einar, Francis-Fricis-Einars) Rozenholms, Konrāda dēls, dzimis 1894. gadā, kalējs *Pluto* fabrikā, dzīvoja Liepājā, Raiņa ielā 52, Somijas pilsonis, soms.[23]

Krišis Hintenbergs, Viļa dēls, dzimis 1914. gada 11. augustā, apavu fabrikas *Kopsolis* strādnieks, dzīvoja Liepājā, Dārza ielā 49, latvietis.[24]

Jāzeps Keiselis, Ādama dēls, dzimis Rēzeknē 1886. gada 19. martā, strādnieks, kādreiz bijis policists, dzīvoja Liepājā, Ukstiņa ielā 19, latvietis. No 1919. gada 1. jūlija strādāja Liepājā par kārtībnieku III iecirknī, 1923. gadā beidza policijas skolu Rīgā, no 1939. gada 1. šķiras kārtībnieks, dzīvoja Liepājā, Dārza ielā 53, salaulāts 1907. gada 5. martā ar Domecellu Vornecki. Pārvaldījis latviešu, poļu, krievu, vācu un lietuviešu valodas. Apbalvots ar Vestura ordeņa III pakāpes goda zīmi 1939. gadā. Kopš 1940. gada 27. jūnija slimoja, 9. jūlijā iesniedza atļūgumu, atbrīvots no dienesta 11. jūlijā.[25]

Zallijs Gešaja Biļeckis, Šloma dēls, dzimis 1879. gadā, tirgotājs, dzīvoja Liepājā, Graudu ielā 50, ebrejs.

Eižens Vilamovskis, Kārļa dēls, dzīvoja Liepājā, Dzintara ielā 52, latvietis.

Augusts Tauriņš, Otto dēls, dzimis 1910. gadā, pilsētas bibliotekārs, dzīvoja Liepājā, Zivju ielā 7 (Peldu ielā 38), latvietis.

Fricis Strazdiņš, Miķeļa dēls, dzimis 1880. gadā, pārdevējs, dzīvoja Liepājā, Siena ielā 11, latvietis.

Kate Strazdiņš (dzimusi Grīnvalde), Miķeļa meita, dzimusi 1883. gada 21. maijā, pārdevēja, dzīvoja Liepājā, T. Breikša ielā 5, latviete, māte – Grieta. Miršanas apliecībā kā nāves cēlonis norādīts – noslepkavota no komunistiem Liepājā, milicijā, Republikas ielā 19 1941. gada 27. jūnijā.[26]

Līza Rošteina (dzimusi Strazdiņa), Miķeļa meita, dzimusi 1885. gadā, veikalvede, dzīvoja Liepājā, Bārņu ielā 21, latviete.

Rūdolfs Strazdiņš, Kristapa dēls, dzimis 1912. gadā, lauksaimnieks, dzīvoja Liepājas apriņķa Durbes pagasta *Kugrās*, latvietis.

Jānis Vilbrants, Viļa dēls, dzimis 1876. gadā, pensionārs, dzīvoja Liepājā, Fr. Brīvzemnieka ielā 47, latvietis.

Andrejs Brekters, Anša dēls, dzimis 1872. gada 29. janvārī, mehāniķis, dzīvoja Liepājā, Lāču ielā 31 (T. Breikša ielā 32), latvietis, 2. Lutera draudzes priekšnieks, kopā ar brāli Kārlī piederējusī atklāta sabiedrība *Brāļi Brekteri* – atslēdznieku darbnīca.[27]

Neatpazīts palika viens krievu tautības iecelotājs.[28]

Paglābušies no nonāvēšanas *Zilā brīnuma* pagrabos bija pieci liepājnieki Ādolfs Dzintarnieks, Žanis Kāns, Hermanis Štegers (dzimšanas dati nav zināmi)[29], ievainotais Oldenburgs (dzimšanas dati nav zināmi) un

tirgotājs Ošis (dzimšanas dati nav zināmi).[30] Izdzīvojušo būtu vairāk, ja vien mēģinājumi atstāt *Zilo brīnumu* notiktu vēlāk. Tā Jāzepts Keiselis un Andrejs Brekters bija nošauti mēģinājuma bēgt laikā.

Vērtējot notikušo *Zilajā brīnumā*, jāņem vērā, ka PSRS okupācijas vara Liepājā gan pirms, gan arī pēc notikušā nonāvēja ievērojami lielāku skaitu cilvēku. Piemēram, pēc notikušā *Zilajā brīnumā* atklāšanas pie Pērkones Fortiem atrasts nonāvēts arī Liepājas pilsētas slimnīcas direktors, ārsts, ķirurgs un māsu skolas vadītājs Teodors Volframs, dzimis 1908. gada 24. maijā.[31] Līdzās viņam bija atrasts arī slimnīcas kurinātājs Sergejs Hercenbergs, dzimis 1885. gada 29. februārī, dzīvoja Mēmeles ielā 4.[32] Minēto divu personu nonāvēšanas laiks un apstākļi saistījuši tos ar *Zilajā brīnumā* notikušo, tāpēc tie minami konkrētā darba ietvaros.

Īsi pirms nacionālsociālistiskās Vācijas armijas ienākšanas Liepājā Liepājas slimnīcas direktoru kopā ar kurinātāju esot apvainojuši spiegošanā.[33] Konkrētāk, T. Volframs esot licis likvidēt slimnīcas *sarkano stūrīti*, lai izvietotu tur slimniekus un ievainotos, kā arī esot iebildis pret zenītieroču izvietojumu slimnīcas teritorijā. Savukārt kurinātājs esot raidījis nacionālsociālistiskās Vācijas armijai signālus no katlu mājas, uz ko esot norādījis mainīgā dūmu krāsa.[34]

Zilajā brīnumā nonāvētos apglabāja galvenokārt radnieki dažādās Liepājas kapsētās un viņus pēdējā gaitā pavadīja radnieki un paziņas. Minētās bēres ziņās plašāku atspoguļojumu neguva, izņemot īsas ziņas par bērēm Ziemeļu kaļos laikrakstā *Kurzemes Vārds*. Toties Liepājas slimnīcas darbinieki jūrmalā atrastajiem nošautajiem kolēģiem organizēja ievērojamu izvadīšanu no slimnīcas ar milzīgu skaitu pavadītājiem. Šādu rīcību var vērtēt kā publisku protesta demonstrāciju. Pateicoties slimnīcas medicīnas personālam kā galvenajai māsai Marijai Gruzei, šuvejai Annai Proknerai (dzimusi 1914. gadā)[35] un māsai Ausmai Blikertei ir saglabājušās foto iecības, kas nodotas Liepājas muzejam. Uz abu nonāvēto kapu plāksnēm Liepājas Centrālkapos bija iegravēti vārdi *TERORA UPURIS*, kas saglabājušies neskartī līdz pat šim brīdim; arī kapu kopiņas vienmēr rūpīgi sakoptas.

Ievērojot to, ka nav saglabājušies dokumenti, kas liecinātu par formālo pamatu, lai nonāvētu ieslodzītos *Zilajā brīnumā*, to nākas secināt no citiem avotiem par salīdzinoši līdzīgiem gadījumiem, arī par apsūdzībām, kas celtas Rīgas Centrālcietumā attiecīgajā laika posmā ieslodzītajiem un nonāvētajiem. Analizējot formālos apsūdzību ceļšanas pamatus, jāsecina, ka nonāvēto starpā bija gan tādi, kuriem apsūdzība celta sakarā ar darbu citu valstu izlūkdienestu labā, informācijas vākšanu nacionālsociālistiskās Vācijas varas iestāžu vajadzībām, atbalsta un sajūsmas paušana par nacionālsociālistiskās Vācijas okupāciju un tās varas īstenotājiem, gan tādi, ko uzskatīja par draudus PSRS okupācijai šo personu iepriekšējās rīcības, nodarbes, piederības organizācijām dēļ, gan, visbeidzot, tādi, kas atteicās sadarboties ar PSRS varas īstenotājiem, rīkojās pretēji to interesēm vai izpratnei par atbilstošu rīcību.[36] Šajās apsūdzībās atkārtotās Lielā terora laika čekas izstrādātās un standartizētās, iespējams, nedaudz vietējiem un Otrā pasaules kara apstākļiem pielāgotās apsūdzības.

Atbildīgie par *Zilā brīnuma* notikumiem

Nacionālsociālistiskās Vācijas propagandas izdevumi nesniedz objektīvu informāciju par to, kas ir atbildīgs par *Zilajā brīnumā* notikušo. Presē publicētais jāskata caur kritikas prizmu, nošķirot faktus no izdomājumiem un pārspīlējumiem, ko noteica antisemitisma kurināšana un neiecietība pret PSRS", piemēram:

"Tagad noskaidrojies, ka komunisti un žīdi nogalinājuši nevainīgus cilvēkus netikai «Zilā brīnuma» pagrabā, bet arī prefektūras telpās, kur bija novietojusies krievu komandantūra.[...]

Abus aizveda bij. prefektūras aresta telpās, kur mūs ilgi pratināja. Kamerā ieradās arī «sarkanais prokurors» Sprūde. Mani paturēja apcietinājumā trīs dienas un naktis. Nāvēt nolemtos ievietoja īpašā kamerā. Komandanta palīgs, kāds grūzins, notesātos naktī apšāva. [...]

Prefektūrā slepkavas darbu strādājuši krievu «čeka», bet «Zilā brīnumā» – milīci un žīdi. Visas lietas caurskatījis «sarkanais prokurors» Sprūde, bet galīgo spriedumu taisījuši krievu čekisti." [37]

Nosakot atbildību, jāskata *Zilā brīnuma* notikumi plašākā notikumu kontekstā.

PSRS organizētās vēlēšanu imitācijas rezultātā izveidotā parlamenta butaforija – Tautas Saeima – PSRS vadībā veica simboliskus pārkārtojumus[38] kā rezultātā PSRS Latvijas teritorijā ieviesa savu totalitāro režīmu un izveidoja analogu PSRS un ar to vienotu represīvo struktūru sistēmu.[39] 1940. gada 26. augustā LPSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētājs, deputāts Vilis Lācis stāda priekšā LPSR Augstākajai Padomei un tā vienbalsīgi pieņem viņa priekšlikumu "par jaunās valdības sastāvu"[40], kurā ir iekšlietu tautas komisāru izraugās Alfonu Noviku.[41] Tomēr tā ir tikai redzamā LPSR leTK organizēšanas daļa.[42] Nepilnu mēnesi vēlāk, 1940. gada 11. septembrī par Alfonu Noviku pirmo vietnieku iecēla Semjonu Šustinu (1908–1978)[43],[44] Aptuveni pusgadu pēc pirmās LPSR valdības apstiprināšanas, sekojot 1941. gada februārī veiktajam PSRS represīvo struktūru sistēmas izmaiņām,[45] 1941. gada 3. aprīlī LPSR leTK sadala divos atsevišķos komisariātos – iekšlietu, kura vadīšanu uztic Alfonam Novikam, un valsts drošības, kura vadīšanu uztic Semjonam Šustinam.[46]

PSRS vadošajos norādījumos balstīta LPSR represīvo struktūru darba organizēšana vērojama ne tikai attiecībā uz struktūru un personāla izvēli, bet arī uz konkrētu rīcību. PSRS iesaistoties Otrā pasaules kara darbībā, PSRS represīvo struktūru pavēles par ieslodzīto izvešanu uz Krievijas Padomju Federatīvo Sociālistisko Republiku (KPFSR), nāves sodu izpildi un neizvesto ieslodzīto nošaušanu dublēja LPSR iekšlietu tautas komisārs Alfons Noviks kā atbildīgais par ieslodzījumu vietām un LPSR valsts drošības tautas komisārs Semjons Šustins kā atbildīgais par kontrevolucionāru un valsts noziegumu apkarošanu. Tieši tāpēc Rīgas apgabaltiesa, 1995. gada 13. decembrī taisot spriedumu Alfonam Novikam lietā par genocīdu un noziegumiem pret cilvēci,[47] ņēma vērā arī rīcību, kuras rezultātā nonāvēti ieslodzītie, PSRS iesaistoties Otrā pasaules kara darbībā, *Zilajā brīnumā* un citviet Latvijas teritorijā. Līdzīgi atbildību bija iecerēts pieprasīt arī Semjonam Šustinam,[48] tomēr atklājās, ka viņš bija miris 1978. gada 3. augustā.

Tomēr atbildība par *Zilā brīnuma* notikumiem gulstas arī uz tiem, kas sekoja dotajām pavēlēm un kas nodrošināja to izpildi Liepājā, proti, LPSR leTK Liepājas pilsētas nodaļas priekšnieks Antons Stabrovskis[49] un viņa vietnieks D. Šibanovs[50]. Tāpat par atbildīgo uzskata LPSR leTK Strādnieku zemnieku milicijas pārvaldes Liepājas daļas priekšnieku Matīsu Botanikeru.[51]

Matīss Botanikers, Jēkaba dēls,[52] dzimis 1900. gada 27. janvārī Liepājas apriņķa Vērgales pagastā, esot bijis amatnieks[53],[54] Vairākkārt tiesāts, piemēram, par zādzību un neatļautu ieroču glabāšanu.[55] Ievērojams, ka 1936. gada 23. aprīlī viņš notesāts atbilstoši Soda likuma 71. pantam[56], skatot to kopsakarā ar 12. pantu,[57] kopā ar 21 personu un rezultātā sodīts ar spaidu darbiem uz četriem gadiem. Minēto lietu izskatīja Liepājas apgabaltiesa saistībā ar Latvijas komunistiskās partijas šūniņas dibināšanu Vērgales pagastā. Tiesa, cita starpā, konstatēja, ka šāda rīcība bija pielīdzināma dumpim, jo šūniņa bijusi Latvijas komunistiskās partijas daļa, bet pēdējās, kas ir Komunistiskās Internacionāles daļa, mērķis ir ar visiem līdzekļiem, arī ieročiem rokās, grozīt Latvijas pastāvošo valsts iekārtu. Botanikers atbildību par apsūdzībā minēto noziedzīgo nodarījumu neatzina, norādot, ka darbojies tikai Latvijas Sociāldemokrātiskā Strādnieku partijā un biedrībā *Darba jaunatne*. No soda izciešanas atbrīvots pirms termiņa sakarā ar amnestiju.[58] Augstākās tiesas Kriminālietu tiesu palāta Matīsa Botanikera, Kārļa Skujas-Skujīņa, Friča Tauriņa, Jaņa Jātnieka, Anša Kūna un Alberta Paegles iebildumus noraidīja un sodus apstiprināja. Matīss Botanikers ilgstoši pirms un pēc soda izciešanas atradies Politiskās pārvaldes uzraudzībā.[59]

Sprīžot pēc plašsaziņas līdzekļos pieejamās informācijas, darbu milicijā Matīss Botanikers sācis 1940. gada augustā[60], kad Tautas milicijas departamenta direktors Fricis Dukāts[61] atbrīvoja no amata pēc paša lūguma Liepājas 2. iecirkņa priekšnieka palīgu Žani Asari[62] un viņa vietā iecēlis Botanikeru.[63]

Nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas laika presē atrodama informācija, ka PSRS okupācijas rezultātā kārtības sargāšanas organizēšanā priekšroku deva vispārīgai kadru nomainībai, nevis jauno kadru piemērotību. Rezultātā policistus nomainīja milīci, kas bija gan iepriekš sodīti, gan piekopa izlaidīgu dzīvesveidu. Šādu lietu stāvokli esot nācies atzīt par nenormālu arī LPSR leTK Liepājas pilsētas nodaļai un Strādnieku zemnieku milicijas pārvaldes Liepājas daļai, par ko liecinājuši pēc nacionālsociālistiskās Vācijas armijas ienākšanas Liepājā atrastie

dokumenti. Par neuzticamiem esot atzīti aptuveni 30 procenti miliči, to skaitā arī Botanikers, un sāкта kadru "tīrīšana".[64]

Atbilstoši presē pieejamajai informācijai *Zilajā brīnumā* ieslodzītos šāvuši miliči, kuru vārdi atklāti ar liecībām, kas pieejamas presē, publikācijās un dažāda veida dokumentos, arī Latvijas Prokuratūras kriminālietas materiālos. Nacionālsociālistiskās Vācijas laika presē minēts, ka šāvēji bijuši miliči Kārlis Fersters, Kristaps Cēbers, Dmitrijs Lūkins un Vrubļevskis, bet Augusts Bertovskis, esot piedalījies tik daudz kā atvēris kameru durvis.[65] Tajā pašā laikā publicētas arī ziņas, ka Kārlis Fersteru, Kristapu Cēberu un Dmitriju Lūkins esot nošāvuši.[66] Latvijas Prokuratūra savukārt fiksējusi, ka neidentificēts milicis Feldmani stāstījis lieciniekam, ka bijis saistīts ar šaušanu līdz ar inspektoru Knipši un vēl četriem miličiem Cēberu, Festeru, Vrubļevski[67] un Volkovski; vēl cits liecinieks liecināja, ka Volkonskis esot viņam stāstījis, ka piedalījies šaušanā.[68]

Īsumā raksturojot šāvējus, par kuriem pieejama informācija, jāmin, ka Kārlis Fersters, dzimis 1911. gada 9. jūnijā, bija kurpnieks, dzīvoja Liepājā, Pļavu ielā 29, bija Politiskās pārvaldes uzraudzībā kā Latvijai bīstama persona.[69] Jāzeps Knipšis, dzimis 1907. gada 31. decembrī Alšvangā (tagad Alsunga), dzīvoja Liepājā, Vītulu ielā 27, dzīvoklī 6, atklāts slēpjoties 1941. gada septembrī.[70] Ludvigs Bertovskis, dzimis 1913. gada 11. septembrī Liepājā, dzīvoja Liepājā, Kaktu ielā 8. Jānis Lūkins, dzimis 1921. gada 24. janvārī, dzīvoja Liepājā, Karļines ielā 8, dzīvoklī 6. Ernests Vrubļevskis, dzimis 1911. gada 30. oktobrī Ulmalē, dzīvoja Liepājā, Kaktu ielā 12.[71]

PSRS vadības priekšrakstu loma *Zilā brīnuma* lietā

Ieslodzīto nošaušanu *Zilā brīnuma* pagrabos nevar aplūkot atrauti no notikumiem, kas risinājās sakarā ar PSRS Otrajā pasaules karā. Konstatējams, ka PSRS represīvo struktūru rīcība norit saskaņoti un vienveidīgi, piesaucot kara stāvokli regulējošās normas, tai skaitā PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1941. gada 22. jūnija dekrētu par kara stāvokli[72], piemēram, 1941. gada 26. jūnija Semjona Šustina pirmajā rīkojumā par Rīgas Centrālcietuma ieslodzīto nošaušanu minētais dekrēts piesaukt kā iecerētās rīcības tiesiskais pamats.[73] Ievērojot minēto, lietderīgi citēt dažus dekrēta punktus:

"2. Apvidos, kuros izsludināts kara stāvoklis, visas valsts varas orgānu funkcijas aizsardzības, sabiedriskās kārtības un valsts drošības nodrošināšanas nozarēs piekrīt frontu, armiju, kara apgabalu kara padomēm, bet tur, kur kara padomju nav, — karaspēka vienību augstākai virspavēlniecībai.

3. Apvidos, kuros izsludināts kara stāvoklis, kara iestādēm (2. p.) piešķirtas tiesības: [..]

h) izraidīt administratīvā kārtā no apvidus robežām, kurā izsludināts kara stāvoklis vai no tā atsevišķiem punktiem personas, kas atzītas par sociāli bīstamām kā savas noziedzīgas darbības, tā arī sakaru dēļ, ar noziedzīgām aprindām. [..]

6. Par nepakļaušanos kara iestāžu rīkojumiem un pavēlēm, kā arī par noziegumiem, kas izdarīti apvidos, kur izsludināts kara stāvoklis, vainīgos sauc pie kriminālatbildības pēc kara laika likumiem.

7. Izmērot no pastāvošiem noteikumiem par kriminālietu iztiesāšanu tiesās apvidos, kuros izsludināts kara stāvoklis, visas lietas par noziegumiem, kas vērsti pret aizsardzību, sabiedrisko kārtību un valsts drošību, nododamas iztiesāšanai kara tribunāliem [..].

[..] Bez tam, kara iestādēm dotas tiesības nodot kara tribunāliem iztiesāšanai lietas par spekulāciju, ļaunprātīgu huligānismu un citiem noziegumiem, [..] ja virspavēlniecība atrod to par nepieciešamu kara stāvokļa apstākļos. [..]

9. Kara tribunālu spriedumi nav pārsūdzami kasācijas kārtībā, un tos var atcelt vai grozīt tikai uzraudzības kārtībā."[74]

Lai nodrošinātu saskaņotu un vienveidīgu rīcību, PSRS represīvās struktūras deva detalizētākus rīkojumus. Piemēram, PSRS valsts drošības tautas komisārs Vsevolods Merkulovs (1895–1953) 1941. gada 22. jūnijā plkst. 9-10 izsūtīja direktīvu Nr. 127/5809, kas, cita starpā, tās 1. punktā paredzēja nodrošināt mobilizācijas gatavību visu operatīvo čekistiskajā sastāvā, bet atbilstoši 2. punktam bija jāizslēdz izstrādājamos kontrevolucionāros un spiego elementus.[75] PSRS Aizsardzības tautas komisariāta 3. pārvaldes 1941. gada 22. jūnija direktīva Nr. 34794 bija vēsta ne tikai uz pretizlūkošanai nepieciešamo rezidentūras tīklu, aktivizēt aģentūras darbību, lai atklātu un saknē novērstu jebkādu pretpadomju rīcību vai karaspēka personības degradējošo rīcību, vai arī jebkuru neatbilstību. 6. punkts paredzēja visu lietu izskatīšanu vienas līdz trīs dienu laikā.[76] 1941. gada 22. jūnija PSRS iekšlietu tautas komisāra Lavrentija Berijas un PSRS prokurora Viktora Bočkova (1900–1981) kopīgā direktīva Nr. 221 noteica rīcību nometnēs, cietumos un kolonijās atbilstoši noteiktajam kara stāvoklim. Direktīvas pamatdoma bija pārtraukt kontrevolucionāru, bandītu, recidīvistu un citu bīstamu elementu atbrīvošanu, noteikt šo personu, kā arī poļu kontingentu, vāciešu un ārvalstu pilsoņu nošķiršanu un pastiprinātu apsardzi, pārtraukt ieslodzīto saziņu ar ārpusauli.[77] Valsts drošības tautas komisariāta un iekšlietu tautas komisariāta Maskavas un Maskavas apriņķa pārvaldes 1941. gada 22. jūnija kopīgais plāns par operatīviem aģentūras darbiem ļauj spriest par to, kas saprotams ar nevēlamu elementu izslēgšanu. Spriežot pēc minētā plāna, tas nozīmēja, piemēram, ka bija nekavējoties jāarestē, ne tikai tos, kas spiego, bet arī pacifistiski noskaņotus sektantus, trockistus, dažādus pretpadomju elementus, tāpat tas nozīmēja to, ka aizdomīgas un politiski neuzticamas personas, kas nodarbinātas apsardzē un ugunsdzēsībā, ir jāatstata no attiecīgajiem darbiem.[78] Salīdzinot Latvijas teritorijā un konkrēti Liepājā notikušo ar šo plānu, var konstatēt ievērojamu līdzību.

Tieša norāde par to, ka ieslodzīto nošaušana sekojusi PSRS valsts drošības tautas komisāra Vsevoloda Merkulova norādījumiem izriet no viņa 1941. gada 23. jūnija rezolūcijas Nr. 2445/M, kas adresēta arī Semjonam Šustinam. Rezolūcijas mērķis organizēt arestēto, kuru lietas ved leTK, VDTK, tiesa un prokuratūra, un svarīgāko arhīva lietu evakuēšanu: arestēto – uz PSRS centrālajiem un austrumu rajoniem, bet svarīgāko arhīva lietu – uz Maskavu. Rezolūcijas 3. punktā norādīts:

"Izskatiet visas Jūsu rīcībā esošās lietas, ko arestējis VDTK, un sagatavojiet sarakstu par tiem, ko Jūs uzskatiet par mērķtiecīgu nošaut. Sarakstos norādiet vārdu, tēva vārdu, uzvārdu, dzimšanas gadu, pirms aresta pēdējo iegemamo amatu vai darba vietu, kā arī īsu apsūdzības saturu ar norādīt, vai arestētais ir atzinies. Norādītos sarakstus izsūtiet ne vēlāk kā 23 jūlijā."[79]

Lai iztēlotos ar rezolūcijas izpildi saistītos resursus, jāmin, ka Latvijas teritorijā 1941. gada 10. jūnijā darbojās 12 cietumi, kas bija paredzēti 4105 personām, bet attiecīgajā laika brīdī saturēja 3592 personas.[80] Salīdzinājumam atbilstoši Cietumu pārvaldes priekšnieka Nikoļska 1941. gada 15. jūnija ziņojumam Nr. 17/14727 PSRS iekšlietu tautas komisāram un valsts drošības komisāram par ieslodzīto daudzumu leTK un leTK pārvalžu cietumos norādīts, ka visu cietumu noteiktais 1941. gada 20. jūnijam piepildījuma limits ir 210 000, tomēr kopumā visās ieslodzījumu vietās 1941. gada 10. jūnijā bija 350 629 ieslodzīto, bet 20. jūnijā plānots, ka būs 317 183.[81] Likumsakarīgi, ka nepilnas divas nedēļas pēc minētajiem Merkulova norādījumiem par evakuāciju, nācās secināt, ka gredes aizmugure nav sagatavota uzņemt visus ieslodzītos no evakuācijai pakļautajām teritorijām. 1941. gada 4. jūlijā PSRS iekšlietu tautas komisāra vietnieka Vasilija Čerņišova (1896–1952) un Cietumu pārvaldes priekšnieka Mihaila Nikoļska kopīgs ziņojums PSRS iekšlietu tautas komisāram Lavrentijam Berijam dod priekšstatu par risinājumiem, kādi sekoja atskārsmei par grūtībām, kas saistītas ar evakuāciju. Abi norādīja, ka turpmākā evakuācija ir nelietderīga, tāpēc rosināja evakuācijai pakļaut tikai tos ieslodzītos, kas varētu palīdzēt atklāt "diversiju, spiego un teroristiskās organizācijas un ienaidnieku aģentūru"[82]. Sievietes ar bērniem, grūtnieces un nepilngadīgos, ja vien viņi nav diversanti, spiegi, bandīti vai citādi sevišķi bīstami, rosināja atbrīvot. Tos, kas nav sociāli bīstami, ieteica iesaistīt organizētos aizsardzības rakstura darbos un cietuma apsardzes evakuācijas brīdī atbrīvot pirms termiņa. Visiem citiem rosināja piemērot augstāko soda mēru – nošaušanu.[83] Priekšlikums attiecās arī Latvijas teritorijā esošajām ieslodzījumu vietām. PSRS valsts drošības tautas komisāra Vsevoloda Merkulova 1941. gada 24. jūnija direktīva Nr. 136 ar tajā lietotajiem eifēmismiem un uzsaukumiem ir viena no daudzām liecībām tam, ka minētie evakuācijas priekšlikumi ne tikai bija akceptēti, bet reizē izraisīja iebildumus. Merkulovs uzstāja, ka "jāforsē evakuācija", "apņēmīgi jāapspiež mazāko paniku un apmulsumu VDTK operatīvajā sastāvā, jāarestē panikas cēlāji un glēvuļi"[84]. Direktīvas noslēgumā ir sekojošos uzsaukums:

"Katram VTK darbiniekam ir pienākums izjusti saprast milzīgu atbildību par lietu, ko viņam uzticējusi Partija un Padomju Savienības Valdība. Esmu pārliecināts, ka VDTK struktūras ar godu izpildīs savu pienākumu Dzimtenes labā." [85]

PSRS priekšrakstu īstenošana Latvijas teritorijā

Atbilstoši PSRS leTK 1941. gada 24. februāra pavēli Nr. 237 par LPSR leTK Cietumu daļas priekšnieku apstiprināja Kārlis Grīnbergu. [86] Lai pildītu iepriekš minētos rīkojumus par evakuāciju, arī LPSR leTK Cietumu daļas priekšniekam bija jāziņo par evakuācijas plāniem un atbilstošu rīcību, kas arī tika darīts. [87] Grīnberga ziņojumi liecina, ka ir gan piemērots augstākais soda mērs – nošaušana, saskaņojot to ar LPSR iekšlietu tautas komisāru, [88] gan veikta savlaicīga ieslodzīto un svarīgāko dokumentu – aģentūras dokumentu daļas – evakuācija, bet mazāko svarīgo – Cietuma daļas un cietumu dokumentu – iznīcināšana, tādējādi savlaicīgi un precīzi izpildot PSRS vadības priekšrakstus. [89] Saglabājušās arī liecības par to, ka Merkulova norādījumi par evakuācijas forsēšanu un VDTK operatīvajā sastāvā rīcību panikas un apmulsma gadījumā VDTK operatīvajā sastāvā izriet no aktuālas situācijas apzināšanās. Tas redzams arī LPSR leTK Cietumu daļas priekšnieks Grīnberga ziņojumā par spriedzi cietumos un panikas gadījumiem. [90]

Spriežot pēc Cietumu daļas priekšnieka Kārļa Grīnberga ziņotā, pildīti arī priekšraksti par bīstamu elementu izslēgšanu, kādēļ Grīnbergs saņēma LPSR valsts drošības tautas komisāra vietnieka Nikolaja Tulķes (1896–1956) norādījumu un izdots atbilstošs rīkojums pieņemt cietumā ieslodzītos pēc LPSR valsts drošības tautas komisāra vietnieka Aleksandra Brezgina (1910–1946) un LPSR VDTK izmeklēšanas daļas priekšnieka Jāņa Vēvera (1899–1978) norādījumiem. Augstākā soda mēra – nošaušanas sevišķā kārtībā izpildīšana arī notika saskaņoti, kā to liecina Grīnberga ziņotais. Tas notika ar Alfona Novika saskaņojumu. [91] Tāpat no Grīnberga ziņotā uzskatām, ka 1941. gada 29. jūnijā, kad evakuēti daļa cietumu, viņš uzraudzījis, bet viņa vietnieks kadru lietās Nikolajs Šnitkovs organizējis darbinieku evakuāciju, tikmēr atbilstoši iekšlietu tautas komisāra vietnieka kadru lietās Alberta Sieka (1899–1980) rīkojumam nodevis viņa rīcībā savus darbiniekus. [92]

Nākotnes rīcība *Zilā brīnuma* un līdzīgu lietu atklāšanā

Uzskatu, ka visas *Zilā brīnuma* lietā un līdzīgi nonāvētās personas atzīstamas par represētām un rehabilitējamām. Turklāt tas jāveic neatkarīgi no tā, vai saņemts ieinteresētās personas lūgums. Tāpat uzskatu, ka jānosaka prezumpcija par represijas faktu tikmēr, kamēr nav pierādīts pretējais. Turklāt, ievērojot organizētu dokumentu iznīcināšanu un valstisks noteiktu pieejamības ierobežošanu, dokumentu nozīmi represiju fakta konstatēšanā būtu jādod pakārtota nozīme, atsakoties no dokumentālas pierādīšanas kā obligāta priekšnosacījuma. Jārada arī normatīva iespēja, atklājoties *Zilajam brīnumam* līdzīgiem gadījumiem arī citā okupācijas laika posmā, atzīt represiju esību. Visbeidzot, jārada sistēma, kas apvienotu datus ne tikai par okupācijas varas administratīvi un krimināltiesiskā kārtā represētām personām, ko apliecina attiecīgi dokumenti, bet arī par tām personām, par kuru represijām liecina ticami avoti.

Minētie priekšlikumi nākotnes soļiem saistīti ar pētījuma gaitā konstatētu, ka okupāciju represiju upuri netiek pilnīgi apzināti. Rezultātā paliek apslēpti gan upuru, gan arī atbildīgo vārdi. Atbildīgie valsts varas īstenotāji kā prokuratūra un Satversmes aizsardzības biroja Totalitārisma seku dokumentēšanas centrs ir kūtri, bet pētnieku centienus būtiski apgrūtina formālisms un praktiski šķēršļi, jo, piemēram, okupācijas laika dokumentu pieejamību un publiskošanu liedz vai būtiski apgrūtina šo dokumentu glabātāji kā Satversmes aizsardzības birojs un Latvijas Nacionālais arhīvs. Turklāt joprojām nav izveidots pastāvīgi darbojošas, nevis uz laiku izveidota zinātniskā institūcija, kas veiktu galveno pētniecību vēltu divdesmitā gadsimta okupāciju izpētei, nevis to darītu kā pakārtotu vai mazsvarīgu darbu.

[1] Krastiņš, Jānis. *Liepāja. Jūgendstila arhitektūra*. Liepāja: Liepājas pilsētas dome, 2015, 24. lpp.

[2] Turpat, 192.–196. lpp.

[3] Turpat, 222.–226. lpp.

[4] Skat. vairāk Krastiņš, Jānis. *Liepāja. Jūgendstila arhitektūra*. Liepāja: Liepājas pilsētas dome, 2015, 24. lpp.

[5] Muciņš, Linards. "Zilais brīnums 1941. gadā", *Komunisti*, 1989, 27. oktobris.

[6] *Baigais gads*, red. P. Kovaļevskis, O. Norītis, M. Goppers. Rīga: Zelta ābele, 1942, 106. – 108. lpp. Atkārtoti izdota 1943. gadā vācu valodā, 1998. un 2003. gadā latviešu, krievu un angļu valodā.

[7] Autors izsaka pateicību par pētījumam nepieciešamo dokumentētās informācijas atlasītiem citu atbalstu Liepājas muzeja nodaļas *Liepāja okupāciju reāliem* vadītājam Sandrai Šēņīnai, par atsaucību, fotogrāfiju saglabāšanu un nodošanu Liepājas muzejam, kā arī *Zilā brīnuma* upuru kapu sakopšanu Marijai Gruzei, Annai Proknerai, Ausmai Blikertei un viņu palīgiem.

[8] Atbilstoši Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva 1821. fondā *PSRS Pārbaudes filtrācijas punktus un nometnēs ieslodzīto Latvijas iedzīvotāju personas lietas* pieejamajai informācijai, proti, Aizsardzības tautas komisariāta Galvenās pretizlūkošanas pārvaldes *SMERS* 1945. gada 11. jūnija aptaujas lapā minētajam Ādolfs Dzintars-Dzintarnieks, Ādolfa dēls ir dzimis 1921. gadā Liepājā, Ūliha ielā 4. Norādīts, ka Dzintars-Dzintarnieks ir šoferis, ka mācījies ekonomikas tehnikumā, pirms iesaukšanas armijā dzīvojis savā dzimšanas vietā. Atbilstoši aptaujas lapā esošajai informācijai Dzintars-Dzintarnieks – neprecēts, viņa tēvs – Zintars Andrejs, Andreja dēls, 49. gadus vecs, māte Emīlija – 48 gadus veca, abi vecāki dzīvo Liepājā. Dzintars-Dzintarnieks norādījis, ka cēlies no kalpotājiem; uz jautājumiem par savu nodarbošanos "pirms revolūcijas" un "pēc revolūcijas" teicis, ka bijis muižnieks un ka nav bijis tiesāts, arestēts vai kā citādi pakļauts represijām. Norādījis, ka "Padomju vara" nav represējusi nevienu no viņa radniekiem un ka neviens no radiem nedzīvo ārzemēs. Atbildot uz jautājumu par nacionālsociālistiskās Vācijas dienestu – stāstījis, ka bijis ierindnieks darba bataljonā no 1944. gada 5. septembra; par dienestu Sarkanajā Armijā norādījis, ka iesaukts 1945. gada maijā, bijis ierindnieks, strēlnieks. Pēdējā dienesta vieta, kur Dzintars-Dzintarnieks esot dienējis, bija 539. strēlnieku pulka 1. bataljona 1. rota. Atbildot uz jautājumu par dzīvi okupētajā teritorijā, norādījis, ka līdz 1940. gadam mācījies un dzīvojis Liepājā pie sava tēva: pēc Sarkanās armijas ienākšanas 1940. gadā dienējis milīcijā, pēc nacionālsociālistiskās Vācijas varas ierašanās devies uz laukiem, kur viņu esot noķēruši, arestējuši, ieslodzījuši cietumā un pēc pieciem mēnešiem viņš bija nosūtīts uz koncentrācijas nometni Vācijā. Konkrētējot ieslodzījuma vietu, norādījis, ka bijis koncentrācijas nometnē Bročēnos no 1942. gada janvāra līdz 1943. gada jūnijam. Kopā ar viņu šajā nometnē esot bijis arī Rudovics. 1945. gada 1. maijā Dzintaru-Dzintarnieku no nometnes esot atbrīvojuši Sarkanā Armijā. Uz jautājumu par to, vai un cik reizes bija pratināts okupētajā teritorijā, norādījis, ka viņu esot pratinājuši "gestapo", divreiz, pratināšanu fiksējot, par to, ka viņš PSRS varas laikā bijis milicis. LVA, 1821. f., 1. apr., 20090. l., 2 – 3. lp. otra puse (Aizsardzības tautas komisariāta Galvenās pretizlūkošanas pārvaldes *SMERS* 1945. gada 11. jūnija aptaujas lapā Ādolfa Dzintara-Dzintarnieka filtrācijas lietā). Spriežot pēc 1946. gada 7. novembra pavadvēstules Nr. 2/5111, ar kuru nosūtīta iepriekš minētā aptaujas lapa operatīvajai izmantošanai, Ādolfs Dzintars-Dzintarnieks tās nosūtīšanas brīdī bija demobilizējies un devies uz savu dzīvesvietu. LVA, 1821. f., 1. apr., 20090. l., 1. lp. (LPSR Valsts drošības ministrijas (VDM) Liepājas aizsardzības pārvaldes priekšniekam, pulkvedim Kārlim Jaunpetrovičam (1902-?) adresētā 1946. gada 7. novembra vēstule Nr. 2/5111, ko parakstījis pilsētas 2. daļas priekšnieka vietnieks, apakšpulkvedis Karpeļs un pilsētas 5. daļas 3. nodaļas priekšnieks, majors Pankratovs.) Ievērojot minēto, Ādolfa Dzintara-Dzintarnieka stāstījums ir kritiski vērtējams. *Red. piez.*

[9] "Slēpdamies no milīciem, 12 stundas nosēdējis kastē", *Kurzemes Vārds*, Nr. 3, 1941. gada 4. jūlijs, 4. lpp.

[10] Padomju represīvās iestādes Nagan sistēmas revolverus esot izmantojuši līdz divdesmitā gadsimta piecdesmito gadu vidum. To priekšrocībā bija saistīta ar ieroča vienkāršību, ievērojamu caursaušanas spēku un

iespēju lietot slāpētāju. *Red. piez.*

[11] Daudz ticamāks skaidrojums saistīts ar Nagan sistēmas revolveru lietošanu apstākļos, kas ievērojami samazina šaušanas precizitāti un caursaušanu. *Red. piez.*

[12] Ādolfa Dzintarnieka atmiņas, fiksētas 1989. gada 15. jūnijā, pieejamas Linarda Muciņa personīgajā arhīvā.

[13] "Izglābušies upuri stāsta par komunistu briesmu darbiem "Zilā brīnumā"", *Kurzemes Vārds*, Nr. 2, 1941. gada 3. jūlijs, 2. lpp.

[14] Agrākā Liepājas drāšu fabrika.

[15] Ievērojams, ka nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas laikā drāšu fabrikas strādniekiem bija jāatbild uz anketas jautājumiem par savu rīcību PSRS okupācijas laikā. Vienas lappuses anketa saturēja 15 jautājumus kā, piemēram, vai aptaujājamais bijis komunistiskās partijas biedrs, komjaunietis, pionieris vai politaktivists, strādājis leTK, VDTK vai tiesā, darbojies Starptautiskajā organizācijā palīdzības sniegšanai revolūcijas cīnītājiem, aģitkolektīvā, strādnieku gvardē, parakstījis par nāves sodu 1940. gada 17. jūnija notikumos iesaistītiem policistiem. Sk., piemēram, Liepājas rūpnīcas *Sarkanais metalurģis* (Liepājas drāšu fabrikas) galvenā velmētāja Frīča Muciņa, Jāņa dēla, dzimūša 1889. gada, personas lietu. LVVA, 2331. f., 1. apr., 415. l., 1.–15. lp.

[16] Autors izsaka pateicību par pētījumam nepieciešamās dokumentētās informācijas atlasī un cita veida atbalstu Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva lasītavas vadītājai Guntai Mindei un darbiniecei Irai Zvaneribai.

[17] LVA, 2595. f., 3. apr., 32. l., krimināllietas 27. sējums, 152.–153. lp. (Liepājas muzeja izziņa. Novika krimināllietā).

[18] LVVA, 2331. f., 1. apr., 207. l., 1.–8. lp. (Liepājas rūpnīcas *Sarkanais metalurģis* (Liepājas drāšu fabrikas) darbinieka A. Holcmaņa personas lieta).

[19] LVVA, 2331. f., 2. apr., 270. l., 1.–11. lp. (Liepājas rūpnīcas *Sarkanais metalurģis* (Liepājas drāšu fabrikas) darbinieka E. Briķa personas lieta).

[20] Uzvārda maiņas sakarā izsniegta jauna pase. LVVA, 2996. f., 11. apr., 8421. l. (Liepājas prefekta vēstule); LVVA, 7427. f., 1. apr., 11341. l., 1.–26. lp. (Latvijas Universitātes studenta A. Vinčēja personas lieta).

[21] LVVA, 3234. f., 33. apr., 51663., 59078., 63583. l. (Latvijas pilsoņu ārzemju pasu kolekcija).

[22] LVA, 2595. f., 3. apr., 32. l., krimināllietas 27. sējums, 155. lp. (Liepājas pilsētas dzimtsarakstu nodaļas 1941. gada 14. jūlija ieraksts Nr. 734 par miršanu. Ieraksts par miršanu izdarīts, pamatojoties uz Liepājas Romas katoļu baznīcas prāvesta paziņojuma Nr. 45 pamata. Fotokopija. Novika krimināllietā).

[23] LVVA, 2072. f., 2. apr., 516., 517., 518., 525., 526., 527. l. (Liepājas rūpnīcas *Pluto* darbinieka F. Rozenholma darba un algas grāmatīņas).

[24] LVA, 2595. f., 3. apr., 32. l., krimināllietas 27. sējums, 152.–153. lp. (Liepājas muzeja izziņa. Novika krimināllietā).

[25] LVVA, 5604. f., 1. apr., 3159. l., 3.–40. lp. (Liepājas pilsētas prefektūras policista J. Keiseļa personas lieta).

[26] LVA, 2595. f., 3. apr., 32. l., krimināllietas 27. sējums, 154. lp. (Liepājas pilsētas dzimtsarakstu nodaļas 1941. gada 27. augusta ieraksts Nr. 934 par miršanu. Ieraksts par miršanu izdarīts uz brāļa Kriša Strazdiņa pieteikuma pamata. Fotokopija. Novika krimināllietā).

[27] *Valdības Vēstnesis*, Nr. 231, 1935, 10. oktobris, 5. lpp.

[28] Kopskaits minēts "Žīdu un viņu algotņu asinsdarbi Liepājā", *Kurzemes Vārds*, Nr. 1, 1941, 2. jūlijs, 2. lpp.

[29] Saukts arī Hermanis Stegers. 1943. gadā Hermans Stegers – Arodu savienības Kurzemes novada pārstāvis – ar savu dzīves biedri Karry svinējis sudraba kāzas. Abu laulībā 1921. gadā dzimusi meita Ērika Anna Rūķīte (dzimusi Stegere). Stegers piedalījies IX Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos, kas norisinājās Rīgā no 1938. gada 16. līdz 19. jūnijam, kā II tenors no I Latviešu vīru koru biedrības *Dziedonis* Liepājas nodaļas kora Bieranta Kuņķa vadībā. "Liepājas dzīve", *Kurzemes Vārds*, Nr. 263, 1943, 10. novembris, 4. lpp.; *Ciņa*, 1949, 11. novembris; Balodis, Eduards. *IX Latviešu Dziesmusvētki*. Rīga: IX Dziesmusvētku rīcības komiteja, 1938, 203. lpp. *Red. piez.*

[30] "Izglābušies upuri stāsta par komunistu briesmu darbiem "Zilā brīnumā"", *Kurzemes Vārds*, Nr. 2, 1941. gada 3. jūlijs, 2. lpp.

[31] "Lielinieku terora upuris Dr. T. Volframs atrasts nogalināts jūrmalā", *Kurzemes Vārds*, 1941, 8. jūlijs, 4. lpp.

[32] Turpat.

[33] "Lielinieku terora upuris Dr. T. Volframs atrasts nogalināts jūrmalā", *Kurzemes Vārds*, 1941, 8. jūlijs, 4. lpp.

[34] "Kā boļševiki gribēja nodedzināt Liepājas pilsētas slimnīcu", *Kurzemes Vārds*, Nr. 11, 1941, 13. jūlijs, 4. lpp.;" Komunistu upuru skaits nav aptverams", *Kurzemes Vārds*, Nr. 3, 1941, 4. jūlijs, 3. lpp.

[35] Atbilstoši LVA 1821. fondā *PSRS Pārbaudes filtrācijas punktos un nometnēs ieslodzīto Latvijas iedzīvotāju personas lietas* pieejamajai informācijai, proti, 1945. gada 19. oktobra anketai, ko aizpildīja PSRS leTK Liepājas pilsētas pārbaudes filtrācijas punktā (Toma ielā 22, Liepājā) leTK operatīvi pilnvarotais jaunākais milicijas leitnants Seglenieks un ko aizpilda par PSRS pilsoni, kas atgriezās PSRS caur Poliju, Anna Prokners (dzimusi Valtermans), Jāņa meita ir dzimusi 1914. gada 20. janvārī Liepājā. Pirms Latvijas teritorijas pamešanas dzīvojuši Liepājā, Dārtas ielā 21. Anketā norādīts, ka Proknera ieguvusi sešu klašu izglītību, bijusi šuvēja, netiesāta, strādājusi Liepājas pilsētas slimnīcā par šuvēju no 1932. līdz 1944. gada 15. oktobrim, kad brīvprātīgi devusies uz Vāciju, kur no 1944. gada 22. decembra līdz 1945. gada 5. maijam strādājusi Vismāras pilsētas kara hospitālī. 1944. gada 9. oktobrī atgriezusies PSRS teritorijā "organizētā kārtībā". Māte – Maiga Dārziņš, Jēkaba meita, 55 gadus veca, dzīvo Liepājā, Dārtas 21. LVA, 1821. f., 1. apr., 37053. l., 1.–2. lp. otra puse (1945. gada 19. oktobra anketa, ko aizpilda par PSRS pilsoni, kas atgriezās PSRS caur Poliju). 1945. gada 19. decembrī bija secināts, ka kompromitējošas ziņas nav konstatētas. LVA, 1821. f., 1. apr., 37053. l., 9. lp. (1945. gada 19. decembra slēdziens filtrācijas lietā). 1956. gada 29. februārī Prokneres lietu nodeva operatīvajā uzskaitē kā kalpotāju nacionālsociālistiskās Vācijas armijas hospitālī. LVA, 1821. f., 1. apr., 37053. l., 7. lp. otra puse (1956. gada 29. februāra izziņa). Pirms tam veikta operatīvā pārbaude atbilstoši 1956. gada 24. februāra pieprasījumam (LVA, 1821. f., 1. apr., 37053. l., 10. lp. (1956. gada 24. februāra pieprasījumu veikt pārbaudi operatīvās uzskaites sakarā). *Red. piez.*

[36] Sk. *Baigais gads*, red. P. Kovaļevskis, O. Norītis, M. Goppers. Rīga: Zelta ābele, 1942, 98. lpp., Neiburgs, Uldis. *Dievs, Tava zeme deg! Latvijas Otrā pasaules kara stāsti*. Rīga: Lauku Avīze, 2014, 51. lpp., Roze, Elita. "Balto krustu atgādinājums", *Laiks*, Nr. 29, 2005, 23. jūlijs, 22. lpp.

[37] "Cilvēku slepkavošana notikusi arī krievu komandantūrā", *Kurzemes Vārds*, Nr. 9, 1941, 11. jūlijs, 4. lpp.

[38] Sk. Latvijas Nacionālā arhīva virtuālo izstādi *Vēlēšanas bez izvēles*. Pieejams: www.archiv.org.lv/velesanas1940/index.php

[39] Jansons, Ritvars. *LPSR drošības iestāžu darbība 1944–1956. Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 2. sēj.

Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 282. lpp.

[40] "Latvijas PSRS Augstākās padomes 1. sesijas 2. sēde 1940. g. 26. augustā", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 194, 1940, 27. augusts, 4. lpp.

[41] Turpat.

[42] Sk. vairāk Jansons, Ritvars. *LPSR drošības iestāžu darbība 1944–1956. Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 2. sēj. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 97.–98. lpp.

[43] PSRS iekšlietu tautas komisāra Lavrentija Berijas 1940. gada 11. septembra pavēle Nr. 1268. Sk. *НКВД-МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооруженным националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956). Сборник документов*. Сост. Н. Владимиров, А. Кокурин. Москва: Объединенная редакция МВД России, 2008, с. 417.

[44] Šeit un citviet presē Semjonu Šustinu dēvē par Šimani Šustinu. Tautas Komisāru padomes sēde 10. septembrī, *Jaunais Komunārs*, Nr. 23, 1940, 11. septembris, 2. lpp.

[45] *НКВД-МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооруженным националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956). Сборник документов*, сост. Н. Владимиров, А. Кокурин. Москва: Объединенная редакция МВД России, 2008, с. 419.

[46] "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrets par Latvijas PSR iekšlietu tautas komisariāta sadalīšanu", *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, 1941, 31.marts, Nr. 75, 1. lpp., "Likums par pārgrozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR Konstitūcijas (Pamatlikuma) 45. un 48. pantos", *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, 1941, 8. aprīlis, Nr.82, 3.–4.lpp., "Latvijas PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrets par b. Šustina, Šimaņa, iecelšanu par Latvijas PSR valsts drošības tautas komisāru", *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, Nr. 77, 1941, 2. aprīlis, 1. lpp., Latvijas PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrets par b. Novika, Alfona, iecelšanu par Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāru, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs, Nr. 77, 1941, 2. aprīlis, 2. lpp.

[47] "Novikam piespriež mūža ieslodzījumu", *Laiks*, 1995, 20. decembris, 9. lpp.

[48] Liecības par Semjona Šustina atbildību par spīdzināšanu un nonāvēšanu bija plaši atspoguļotas presē vēl pirms apsūdzības celšanas. Piemēram, LNNK paziņojums, *Brīvība*, Nr. 5, 1989, 6. lpp., "20 gadu gara deportāciju nakts", *Austrālijas Latvietis*, Nr. 589, 1961, 3. jūnijs, 7. lpp.

[49] Antons Stabrovskis, Franča dēls, dzimis 1908. gada 4. maijā Rēzeknes apriņķa Bērzgales pagastā, mācījies Ludzas arodskolā, 1932. gadā pabeidzi Rīgas Pilsētas tehnikuma mehānikas nodaļu, seko dienests no 1933. līdz 1934. gadam Latvijas Republikas armijā, kur kļuvis par dižkareivi telefonistu, tad sāktas studijas Latvijas Universitātes Mehānikas fakultātē 1936. gadā. Tikmēr, kamēr studē, strādā par atslēdznieku uzņēmumā *Autosatiksme I. Lācums un Izmaloivčs* Rīgā, Raudas ielā 8, ir kopā ar savu brāli Jāzepu Latvijas Universitātes biedrības *Montania* biedrs. Studiju gados draudzējās ar Vikentiju Latkovski (1899–1983), kam ir vēlāk izšķiroša nozīme Stabrovskas čekistiskajā karjerā. 1940. gadā apprecas ar Latvijas Konservatorijas studentu, pianisti Veroniku Stepulāni, Bērtaļa meitu (1909). Studijas Latvijas Universitātē Stabrovskis tomēr nepabeidza sakarā ar to, ka 1940. gadā kandidēja no Latvijas darba tautas bloka Tautas Saeimas vēlēšanās Latgales apgabalā, bija ievēlēts un tad nosūtīts darbā uz LPSR leTK Liepājas nodaļu par priekšnieku. Presē to raksturo: "Pildot tautas uzdevumu, Antons Stabrovskis spiesti uz laiku atlikt studijas ("Nebija nezināmu varoņu", *Padomju Students*, 1960, 7. aprīlis). Nosūtīt darbā uz Liepāju, Stabrovskis jau ir PSKP biedrs. Stabrovskis esot bijis viens no Liepājas aizstāvēšanas kauju aktīvākajiem organizatoriem un cīnītājiem, kopā ar "Būnu, Pelnēnu, Sudmali organizē Liepājas aizstāvēšanu" ("Nebija nezināmu varoņu", *Padomju Students*, 1960, 7. aprīlis). Stabrovskis krita kaujās, tomēr nekas konkrētāks par viņa bojāeju neesot zināms. Sieva, uzzinot par vīra nāvi, esot devusies uz fronti un pat nopelnījusi medaļu par dalību cīņā pie Staljingradas. "Latvijas darba tautas bloka kandidāti", *Daugavas Vēstnesis*, Nr. 154, 1940, 8. jūlijs, 5. lpp., "Jaunie Saeimas deputāti", *Darba Zemnieks*, Nr. 1, 1940, 26. jūlijs, 13. lpp., LVVA, 7427. f., 1. apr., 20467. l. (Latvijas Universitātes studenta Antona Stabrovskas personas lieta, matriculas numurs 21129), Gore, Ilga, Stranga, Aivars. "Ne visi gali ir identi, PSRS pilsoni Noviki!" *Latvija Amerikā*, 1991, 13. aprīlis, ("Nebija nezināmu varoņu", *Padomju Students*, 1960, 7. aprīlis, Briedis, J. "Dzintars palika krastā", *Padomju Jaunatne*, 1965, 2. jūlijs. *Red. piez.*

[50] Iepriekš esot bijis Valsts drošības pārvaldes Rjazaņas apgabala leTK pārvaldes 3. daļas (pretizlūkošanas) 2. nodaļas priekšnieks (Kokurin, Alexander. "The Basic Activity Directions of the People's Commissariat on Internal Affairs of the Latvian Soviet Socialist Republic in 1940–1941", *Latvija nacistiskās Vācijas okupācijas varā, 1941–1945, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 11. sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004, 149. lpp.). 1940. gada 11. oktobrī iekšlietu tautas komisārs Alfons Noviks apstiprināja Liepājas *Dinamo* padomi, kur par priekšsēdētāju bija iecelts Antons Stabrovskis, par viņa pirmo palīgu – Šibanovs, par otro palīgu – Buks, par trešo palīgu – Jakuševs, par locekļiem – Moišejevs, Edžiņš, Gruževičs, Ābols, Januška, Bušs un Kostromins ("B. J. Staško šodien ierodas Rīgā", *Sarkanais Sports*, Nr. 26, 1940, 12. oktobris, 1. lpp). Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās Komitejas IX plēnumā Šibanovs – partiņa Rīgas apriņķa komitejas sekretārs – piedalījās debatēs par LK(b)P CK sekretāra kadru jautājumos Fjodora Titova (dzimis 1910. gadā) ziņojumu *Par līdzekļiem uzlabot darbu kadru izvēlē, izvietotānā un audzināšanā*, kuras uzsāka Tautas komisāru padomes priekšsēdētājs Vilis Lācis (1904–1966) un kuras turpināja, piemēram, LPSR tautas padomes LPSR Tieslietu tautas komisāra vietnieks Jānis Rīdziņš (1894–1961) un Longīns Avdjukevičs (1916–1988) – partijas Daugavpils apriņķa komitejas sekretārs – ("Latvijas K(b)P CK IX plēnuma", *Cīņa*, Nr. 270, 1945, 17. novembris, 2.–3. lpp.). *Red. piez.*

[51] Informācija par Maīsu Botanikeru kā Liepājas daļas priekšnieku pieejama nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas laika publikācijās, kur publicēto informāciju daļēji apstiprina Latvijas Nacionālajā arhīvā pieejamā dokumentētā informācija. "Kas bija boļševiku varasvīri?" *Tēvija*, Nr. 138, 1941, 9. decembris, 3. lpp. *Red. piez.*

[52] "Kas bija boļševiku varasvīri?" *Tēvija*, Nr. 138, 1941, 9. decembris, 3. lpp. *Red. piez.*

[53] "Kas bija boļševiku varasvīri?" *Tēvija*, Nr. 138, 1941, 9. decembris, 3. lpp. *Red. piez.*

[54] Spriežot pēc presē pieejamām ziņā, esot bijis precējies ar Līzu Biruti, ar kuru laulība šķirta 1925. gadā. "Weetejās ziņas", *Tautas Druva*, Nr. 97, 1925, 30. septembris, 3. lpp. *Red. piez.*

[55] "Kas bija boļševiku varasvīri?" *Tēvija*, Nr. 138, 1941, 9. decembris, 3. lpp.

[56] Sodu likuma 71. pants noteica atbildību par dalību organizācijā, kas veidota ar mērķi īstenot dumpi, kā to definē Sodu likuma 69. pants, proti: "Kas lietojis varas darbus ar nolūku: 1) grozīt Latvijā pastāvošo valsts iekārtu; gāzt Valsts Prezidentu, Saeima vai Ministru kabinetu vai atņemt viņiem ar Latvijas Republikas Satversmi piešķirtās funkcijas; atraut no Latvijas viņas teritorijas daļu [...]". *Red. piez.*

[57] Sodu likuma 12. pants ietvēra tiesību normas, kas paredzēja likumam atpakaļ ejošu spēku gadījumos, kad tas ir labvēlīgāks personai, salīdzinot ar likumu, kas bijis spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī. *Red. piez.*

[58] LVVA, 1595. f., 1. apr., 238. l., 4., 9., 19., 22., 25. lp (Liepājas apgabaltiesas kriminālnoadaļas 1936. gada akts Nr. 35).

[59] LVVA, 3235. f., 598.–603. kartiņas (Politiskās pārvaldes kartotēka).

[60] Īsi pēc darba uzsākšanas milicijā Matīsu Botanikeru ar leTK Alfons Novika rīkojumu ieceļ par biedrības *Liepājas rotāriešu kluba (Rotaru club Liepāja)* likvidatoru. "Slēgtas biedrības", *Padomju Latvija*, Nr. 31, 1940, 14. septembris, 24. lpp. *Red. piez.*

[61] Fricis Dukāts, dzimis 1903. gadā Snēpeles pagastā Kuldīgas apriņķī, līdz kara dienestam bijis laukstrādnieks, pēc tam iestājies policijas dienestā un bijis jaunākais kārtībnieks, 1928. gadā atbrīvots no amata kā nepiemērots dienestam, tad strādājis par pārmijnieku. 1934. gadā tiesāts, atbrīvots pirms laika, pamatojoties uz amnestiju. 1940. gada 25. jūnijā iecelts par Kārtības policijas departamenta direktoru. "Fr. Dukats – kārtības policijas departamenta direktors", *Daugavas Vēstnesis*, Nr. 144, 1940, 26. jūnijs, 2. lpp., "Policijas darbinieki – drošības un kārtības sargātāji", *Brīvā Zeme*, Nr. 142, 1940, 27. jūnijs, 3. lpp., "Ministru kabineta sēde 1940. g. 25. jūnijā", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 141, 1940, 26. jūnijs, 1. lpp. *Red. piez.*

[62] Žani Asaru pārcēla no Bauskas apriņķa policijas 1. iecirkņa priekšnieka palīga amatu uz Liepāju vēl 1940. gada martā. Sk. "Rīkojumi un pavēles", *Policija*, Nr. 3, 1940, 141. lpp. *Red. piez.*

[63] "Pārmaiņas pagastu pašvaldībās", *Brīvā Zeme*, Nr. 173 1940, 2. augustā, 11. lpp.

[64] "Krāšņā Liepājas miliču buķete", *Kurzemes Vārds*, Nr. 28, 1941, 2. augusts, 6. lpp.

[65] "Notverti «Zilā brīnuma» slepkavas", *Kurzemes Vārds*, Nr. 12., 1941, 15. jūlijs, 2. lpp.

[66] "Alga pēc nopelna", *Kurzemes Vārds*, Nr. 19, 1941, 23. jūlijs, 6. lpp.

[67] Jāievēro, ka nacionālsociālistiskās Vācijas laika presē LK(b)P Liepājas apriņķa sekretārs Leonīds Vrubļevskis un LK(b)P Liepājas pilsētas komitejas sekretārs Miķelis Buka attēloti kā personas, kas "neaprobežoti rīkojās Liepājā un apriņķī. Viņiem bija padota visa vietējā dzīve un tie varēja lemt par ikvienu cilvēka likteni," Kā dzīvojuši komunistu varasvīri Liepājā, *Kurzemes Vārds*, Nr. 5, 1941, 6. jūlijs, 2. lpp. *Red. piez.*

[68] LVA, 2595. f., 3. apr., 31. l., 141.–143. lp. (Lēmuma apliecināts noraksts no Latvijas Prokuratūras krimināllietas Nr. 81201288, pievienots Alfona Novika krimināllietai).

[69] LVVA, 3235. f., 416. kartiņa (Politiskās pārvaldes kartotēka).

[70] "Pelnīts sods latviešu slepkavas slēpējam", *Kurzemes Vārds*, Nr. 71, 1941, 21. septembris, 2. lpp.; "Nāve tautas nodevējam – slepkavotāju slēpējam", *Tukuma ziņas*, Nr. 17, 1941, 23. septembris, 4. lpp.

[71] LVVA, 1597. f., 9. apr., 1. l., 14., 24., 29., 36., 39., 43., 66. lp. (Liepājas apgabaltiesas prokurora aktis. Liepājas izmeklēšanas cietumā ievietoto saraksti. Iesākti 1941. gada 4. jūlijā, pabeigti 1944. gada 20. jūlijā).

[72] "PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrets par kaŗa stāvokli", *LPSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, Nr. 146, 1941, 23. jūnijs, 2.–3. lpp.

[73] Neiburgs, Uldis. *Dievs, Tava zeme deg! Latvijas Otrā pasaules kara stāsti*. Rīgā: Lauku Avīze, 2014, 51. lpp.

[74] "PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrets par kaŗa stāvokli", *LPSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, Nr. 146, 1941, 23. jūnijs, 2.–3. lpp.

[75] "№ 284: Директива НКГБ СССР № 127/5809 о мероприятиях органов госбезопасности в связи с начавшимися военными действиями с Германией 22 июня 1941 г., 9 час. 10 мин.", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 35.

[76] "№ 286: Директива 3-го Управления НКО СССР № 34794 о задачах органов 3-го Управления в связи с началом военных действий по отражению агрессивного нападения фашистской Германии на СССР 22 июня 1941 г.", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 37.

[77] "№ 285: Директива Народного комиссара внутренних дел СССР и Прокурора СССР № 221 о переводе лагерей, тюрем и колоний на военное положение и проведении других мероприятий в связи с началом войны 22 июня 1941 г.", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 36.

[78] "№ 289: План агентурно-оперативных мероприятий УНКГБ и УНКВД по г. Москве и Московской области по обеспечению государственной безопасности в г. Москве и Московской области в связи с начавшимися военными действиями между СССР и Германией 22 июня 1941 г.", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 44–47.

[79] "Розстріляні на початку війни", *3 архіви ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, Nr. 1, 1994, с. 192–228. Pieejams: memorial.kiev.ua/zurnal/pdf/01_1994/191.pdf [red. tulkojums no krievu val.]

[80] Kokurins, Aleksandrs. "Ieslodzīto evakuācija no Latvijas PSR iekšlietu tautas komisariāta cietumiem 1941. gadā", *Latvija Otrajā pasaules karā, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 1. sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000, 297. lpp.

[81] Sk. "Эвакуация заключенных из тюрем НКВД СССР в 1941-1942 годах", сост. А. Кокурин, *Военно-исторический архив*, № . 2, 1998, с. 235–236. Pieejams: militera.lib.ru/periodic/0/v/voenno-istorichesky-arhiv/via_1997-02.pdf

[82] Sk. "Эвакуация заключенных из тюрем НКВД СССР в 1941-1942 годах", сост. А. Кокурин, *Военно-исторический архив*, № . 2, 1998, с. 238–239. Pieejams: militera.lib.ru/periodic/0/v/voenno-istorichesky-arhiv/via_1997-02.pdf

[83] Sk. "Эвакуация заключенных из тюрем НКВД СССР в 1941-1942 годах", сост. А. Кокурин, *Военно-исторический архив*, № . 2, 1998, с. 238–239. Pieejams: militera.lib.ru/periodic/0/v/voenno-istorichesky-arhiv/via_1997-02.pdf. Vairāk par šo latviešu valodā sk. Kokurins, Aleksandrs. "Ieslodzīto evakuācija no Latvijas PSR iekšlietu tautas komisariāta cietumiem 1941. gadā", *Latvija Otrajā pasaules karā, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 1. sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000, 295.–299. lpp.

[84] "№ 309: Директива НКГБ СССР № 136 о задачах органов госбезопасности в условиях военного времени", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 67–68.

[85] "№ 309: Директива НКГБ СССР № 136 о задачах органов госбезопасности в условиях военного времени", *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*, том 2: Начало, книга первая (22 июня–31 августа 1941 года). Москва: Издательство "Русь", 2000, с. 67–68.

[86] Kokurins, Aleksandrs. "Ieslodzīto evakuācija no Latvijas PSR iekšlietu tautas komisariāta cietumiem 1941. gadā", *Latvija Otrajā pasaules karā, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 1. sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000, 297. lpp.

[87] Turpat, 298. lpp.

[88] Turpat.

[89] Turpat, 299. lpp.

[90] *Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata 2002. Varas patvaļa*. Rīga: OMF, 2003, 239.,241. lpp.

[91] *Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata 2002. Varas patvaļa*. Rīga: OMF, 2003, 239.–240. lpp.

[92] Turpat, 240., 241., 243. lpp.

Ar pētījuma apskatu *.pdf datnes veidā var iepazīties šeit. Plašāka informācija Mg. iur. Linards Muciņš, +37129206620, Dr. iur. Kristīne Jarinovska, kristine.jarinovska@lu.lv, +37129777788.

Saisītās ziņas:

Čekisti kaimiņos. Igaunijas PSR un Lietuvas PSR iekšlietu un valsts drošības resoru vadītāji 20.12.2017
Gints Zelmenis: 20. gadsimta astoņdesmito gadu «nepolītiskie» noziegumi okupētajā Latvijā un Valsts drošības komiteja 28.11.2017
Ineta Lipša: Valsts drošības komiteja valsts akciju sabiedrības «Intūrists» operatīvajā vadībā (1957-1992) 27.11.2017
Publicēta informācija par Ivara Godmaņa sadarbības fakta ar VDK pazudušās tiesas lietas meklēšanu 27.11.2017
Aldis Daugavvanags: Čekas loma kontrabandas izmeklēšanā (1945-1985). Atsevišķu piemēru analīze. 25.11.2017
Publicēts zinātnieku aicinājums Valsts Prezidentam 21.11.2017
Linards Muciņš: Nošaušana sevišķā kārtībā - PSRS noziegums pret ius cogens normām. Liepājas «Zilā brīnuma» piemērs. 21.11.2017
Tiesiskais skatpunkts: Latvijas Republikas informācijas atklātības kods un VDK dokumenti. 20.11.2017
Kā bija jāvervē Čekas aģentus? PSRS Valsts drošības komitejas instrukcija. 16.11.2017
Jānis Taurēns: Kā publiski analizēja LPSR Valsts drošības komitejas aģentu un informatoru identitāti, sadarbību? 25.10.2017
Ieskats LPSR valsts drošības ministra Alfonas Novika Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru personas lietā 17.10.2017
Ieskats LPSR VDK priekšsēdētāja Jāņa Vēvera Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru personas lietā 13.09.2017
Ieskats LPSR iekšlietu un valsts drošības ministra Nikolaja Kovaļčuka Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietā 20.08.2017
Ieskats LPSR iekšlietu ministra Mihaila Drozda Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietā 15.08.2017
Ieskats čekista, LPSR iekšlietu ministra Jāņa Broliša Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietā 22.07.2017
Lielā terora čekista, LPSR iekšlietu ministra Alberta Sieka Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietas apskats 28.04.2017
Čekista, LPSR iekšlietu ministra Jura Augusta Eglīša Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietas apskats 19.04.2017
Ieskats čekista, LPSR iekšlietu ministra Ivana Zujāna Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru lietā 11.04.2017
Ieskats LPSR VDK priekšsēdētāja Longina Avdjukeviča Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru personas lietā 30.03.2017
Ieskats LPSR iekšlietu ministra un VDK darbinieka Bruno Šteinbriķa LKP CK personas kadru lietā 22.03.2017
Čekista, LPSR iekšlietu ministra Vladimira Sējas LKP CK nomenklatūras lietas apskats 16.03.2017
Ieskats LPSR VDK priekšsēdētāja vietnieka Jāņa Trubiņa LKP CK nomenklatūras kadru lietā 04.03.2017
VDK izpētes konference «1984» notiks Rēzeknē 24., 25. martā 02.03.2017
Ieskats LPSR Valsts drošības komitejas priekšsēdētāja Borisa Pugo LKP CK personas lietā 28.02.2017
LPSR VDK priekšsēdētāja Edmunda Johansona biogrāfiskās ziņas 12.02.2017
Mārcis Raudis: ieslodzīto dienasgrāmatas kā čekistu izpētes avots - Alfonas Novika piemērs 11.02.2017
Ilmārs Poikāns: īsi par LPSR VDK dokumentu digitalizāciju 07.02.2017
Elektroniski publicēts VDK zinātniskās izpētes komisijas rakstu 3. sējums 19.12.2016
Arturs Žvinklis: Čekisti Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas nomenklatūras lietās 02.12.2016
Mārtiņš Dātavas: skrejlapu izplatītāju politiskā kriminālvajāšana LPSR par pretpadomju propagandu 04.11.2016
Uldis Krēslīns: VDK un okupācijas laika represīvā psihiatrija 30.10.2016
Solveiga Krūmiņa-Koņkova: Kontrole pār baznīcu LPSR un PSRS valsts drošības institūcijas 23.10.2016
Inguna Daukste-Sīlasprōģe (SAPC): Latvijas Miera aizstāvēšanas komiteja (1951 – 1990) 06.10.2016
Starptautiskās konferences «LIELAIS BRĀLIS TEVI VĒRO: VDK un tās piesegstruktūras» programma no 11. līdz 13. augustam 03.08.2016
Čekas Bauskas nodaļas darbību un nevardarbīgo pretošanos (1954 - 1985) apskatījusi VDK pētniece Ruhocka 19.03.2016
VDK pētniece Raudive analizē: No rakstnieku kluba līdz Literatūras propagandas birojam: «Jaunais autors» versus «Jaunais padomju autors». Rakstnieku savienības Jauno autoru darba organizēšanas komisijas un jauno literātu apvienību darbība (1945-1968) 18.03.2016
Propaganda un piesegstruktūras: «Intūrists», Kultkoms, VDK un trimdas tūristu apstrāde okupētajā Latvijā - Starostīnas pētījums 11.03.2016
Čekistu saraksts. Žvinkļa PSKP Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas nomenklatūras kadru lietu analīze 09.03.2016
Privātās dzīves uzraudzīšana un kontrole LPSR, izmantojot represīvos mehānismus: Inetas Lipšas apskats 08.03.2016
Iebraukušo cittautiešu pretošanās padomju režīmam: Anastasijas Smirnovas VDK krimināllietu analīze 06.03.2016
«Kungi, Staļins ir nosprādzis»: čekas krimināllietas par izteikumiem 1953. gada martā. Mārtiņa Dātava analīze 20.02.2016
Reliģiju kontrole LPSR un čekas darbība pret mazajām konfesijām (1956-1959) - Madaras Brūnavas apskats 14.02.2016
Vai sadarbības ar VDK fakta konstatēšanas process vispār ir derīgs? Publicēta eksperta Stukāna analīze 07.02.2016
Astoņdesmito gadu politiskās prāvas: Ginta Zelmeņa VDK krimināllietu izpētes iespēju analīze 03.02.2016
Baznīca un čeka: publisko pirmo apskatu pētījumam par reliģijas lietu pilnvarotā kopdarbu ar okupācijas drošības iestādēm 24.01.2016

Tweet

Patīk 3

Ieteikt

G+